

Benedikt Sveinsson - Um valtyðskuna - Svar til Eimreiðarinnar (1899)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundaréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (geymsla 2).

Skrifað inn á bls. 15-16 og 22-23.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrrval.is)

Laugavegursskólinn 1873 34

UM
VALTÝSKUNA.

SVAR TIL
EIMREIÐARINNAR

EPTIR

BENEDIKT SVEINSSON
ALÞINGISMANN.

REYKJAVÍK.
GLASGOW-PRENTSMÍÐJAN.
1899.

15

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

Laugaveitisskólinn

HÁSKÓLI ÍSLANDS

7373.
324.2
B₁₇

UM

VALTYSKUNA.

SVAR TIL

EIMREIÐARINNAR

ÞÉTTIR

BENEDIKT SVEINSSON

ALÞINGISMANN.

REYKJAVÍK.

GLASGOW-PRENRSMIÐJAN.

1899.

Um Valtýskuna.

Svar til „Eimreiðarinnar“

eptir

Benedikt Sveinsson, alþingismaður.

Í tímariti Dr. Valtýs Guðmundssonar (VI. bls. 32—78) stendur grein með fyrirsögninni „Stjórnarskrármálið“, sem jeg, bæði vegna undanfarinna afskipta minna af þessu máli, og vegna þess, að höfundurinn beinir orðum sínum í þessari grein svo víða til mín, álít rjett að svara, og gjöra ýmsar athugasemdir um, sem ef til vill mættu verða til nokkurrar leiðrjettningar — ef ekki fyrir höf. Eimreiðargreinarinnar sjálfan, þá fyrir aðra, sem líta vilja óhlutdrægt á málið, en kynnu að villast á sumu því, er greinin flytur, væri það látið ómótmælt.

Greininni er skipt í tvo aðalkafla, »Stefnurnar« og »Mótbárur gegn Valtýskunni«. Telur höfundurinn upp í hinum fyrri kafla 6 mis-

munandi »stefnur« í stjórnskrármálinu og lýsir skoðun sinni á hverri þeirra fyrir sig. Í hinum síðari kafla setur hann fram hin ýmsu mötmæli, er fram hafa komið gegn hinu svo kallaða »stjórnartilboði 1897« og gjörir á sinn hátt tilraun til þess að hrekja þessar mótbárur hverja fyrir sig.

Jeg skal leyfa mjer, að drepa stuttlega á það helsta, sem mjer virðist ástæða til að svara í greininni, og reyna að fylgja sem best skipulaginu og þræðinum í framsetning höfundarins. —

Að því er fyrst snertir ummæli höfundarins um hinar mismunandi stefnur, er hann telur að hafi komið fram í stjórnskrármálinu, vil jeg strax geta þess, að jeg get verið honum fyllilega samdóma um þá niðurstöðu, er hann kemst að um »algerða aðskilnaðinn«, kröfuna um hið »frestandi syjnunarvald« og um hina svokölluðu „miðlun 1889“.

Allar þessar 3 stefnur álítur höfundurinn með rjettu allsendis óhafandi, enda munu nú svo örfáir vera fylgismenn þessara uppástungna til breytinga á stjórnarfyrrirkomulagi voru, að það er naumast rjett, að telja þær sem sjálfstæðar pólitiskar stefnur. Til þess að geta talið þær það, verða tillögurnar að hafa flokk sjer til fylgis, sem haldi þeim fram í alvöru, og í

því trausti að geta komið þeim fram. En um enga af þessum tillögum verður það sagt. —

Eina af stefnunum táknar höf. með fyrir-sögninni „millipinganefnd“, og lýsir hann yfir því, að sú leið sje hvorki heillavænleg í sjálfs- sjer, nje heldur sje stjórnin fáanleg til þess að fallast á skipun neinnar netndar í því skyni, að láta hana útkljá stjórnarskrármálið. Hvort höf. veit það svo víst, sem hann lætur, að ómögu- legt væri, Dana vegna, að koma málinu í slíka nefnd, skal eg láta ósagt, enda þótt eg hafi nokkra ástæðu til þess að efast um sögusögn hans í því efni, — en að því er snertir sjálfa vonina um árangur af nefndinni, þá er eg á sama máli og höf., að minnsta kosti svo lengi, sem ræða er um, að skipa nefndina og ákveða umboð hennar á þann hátt, sem lagt hefur verið til af þeim, sem hingað til hafa komið fram sem fylgendur þessarar uppástungu. —

Að öðru leyti er ekki ástæða til þess fyrir mig að fjölyrða, hvorki um hugleiðingar höf. útaf þessari tillögu, nje hinum fyrnefndu svo- kölluðustefnum, og sný mér því beint að máli hans, þar sem hann ræðst á frumvarp það, er þing og þjóð hvað eptirannað hafa sýnt, að rjett sje og nauðsynlegt að halda fram af hálfu Ís- lendinga í deilu þeirra við Danastjórn. — Höf. gjörir mjer þann heiður, að nefna þesssa stefnu eptir mjer, líklega fyrir þá sök, að almenningi

hefur virst tillaga Eimreiðarritstjórans ekki verða betur auðkennd með öðru, en eigin nafni tillögu-mannsins sjálfs. En af því mér virðist næsta drengjalegt og ósamboðið svo menntuðum manni, sem höf. eflaust er, að hefna sín fyrir þetta með nafnagiptum gegn pólitiskri stefnu, sem áður hefur verið kunnug hverjum manni í landinu, og sem hann sjálfur hefur fylgt undir rjettu nafni,— þá verður hinn heiðraði Eimreiðarritstjóri að virða mjer vel, þó jeg haldi mjer hjer að þeirri einkenning okkar fyrverandi sameiginlega málstaðar, sem best er þekkt, og sem felur svo vel og greinilega í sjer, hvað við fórum báðir fram á áður: hina *fullkomnu endurskoðun stjórnarskrárinnar 1874*.

Hin *fyrsta* mótbára höf. gegn frumvarpinu, er kostnaðurinn við það stjórnarfyrikomulag, sem með því yrði stofnað. — Að sönnu er auðheyrt á orðalagi höf., að hann hálfvæmir við því sjálfan, að lypta upp þessari grýlu, og endurtaka vílið um *nokkur þúsund króna* kostnað, í mesta lagi, á ári, fram yfir það, sem nú er, fyrir land, sem hann sjálsagt hlýtur sjálfur að geta sjeð, að tapar þegar öllu er á botninn hvolft, árs árlega *miljónum króna* á því, að búa undir ónýtri og óhentugri stjórn, — stjórn, sem annaðhvort skortir vit eða vilja, eða þá hvorttveggja til þess að knýja fram framleiðsluöfl landsins á einn veg, og að tryggja landinu á

hinn bóginn arðinn af þeirri ófullkomnu framleiðslu sem er. En úr því nú höfundurinn hefur tekið sjer þetta auðvirðilega andmæli í munn, þá er rjett að benda honum á það, sem áður hefur verið sagt og sem er rjett, að kostnaður sá, sem hið nýja stjórnarfyrrkomulag hefur í för með sjer, nemur að engum mun meiri fjárupphæð, en sú er, sem gengur nú til þeirra embætta sem falla burtu og þarf ekki í þessu efni annað en benda höf. á: landshöfðingja, landritara, landfógeta, biskup og báða amtmennina.

Hin önnur mótbára, sem höf. ténir til gegn þessu stjórnлагаfrumvarpi er það, að samkvæmt því geti konungur með tómun *dönskum ráðgjöfum* tekið undir sig staðfesting laga o. s. frv., frá landsstjóranum og hinum íslensku ráðgjöfum, með öðrum orðum, að konungur geti eptir vild sinni sett ríkisráð Dana í stað landsráðsins á Íslandi. — Höf. lætur sjer ekki nægja þær getsakir (gegn konungi), sem áður hefur verið flaggað með um konungsheimildina gegn landstjóravaldinu (sbr. orðin: »Konungur eða landstjóri« í þar aðlútandi ákvæðum frumvarpsins). Þessir getsakamenn hafa látið sjer nægja að sýna, að konungur *geti* — auðvitað með ráðaneyti undir íslenskri ábyrgð — staðfest lög alþingis o. s. frv. í stað landstjórans, og hefur þeim að vísu verið rækilega sýnt fram á, að það væri barnaskapur. einn að finna að þessu, því fyrst og tremis

mundi konungur eptir hlutarins eðli hvorki láta sjer umhugað um, nje faktiskt eiga hægt með að beita þessu valdi, sem hlyti bæði að mun að seinka fyrir framgangi laga þeirra, sem alþingi samþykkti, og framkvæmdargerðum yfir höfuð, og hefði þar að auki talsverðan kostnað í för með sjer fyrir Ísland, ef hinir íslensku ráðgjafar yrðu jafnaðarlega að ferðast til Kaupmannahafnar til þess að bera upp málin fyrir konungi og veita úrskurði hans gildi með undirskript sinni, og í öðru lagi væri það alveg þýðingarlaust atriði í sjálfu sjer, hver skrifaði hið *ábyrgðarlausu nafn* undir lögin, eða þá stjórnarráðstöfun, sem um væri að ræða. Þetta má nú ætla að skiljanlegt sje orðið hverjum einasta meðalgreindum lesanda í landinu. En höf. Eimreiðargreinarinnar lætur hjer ekki staðar nema, heldur fer hana svo langt, að hann fullyrðir, að konungur eptir ákvæðum frumvarpsins geti tekið danskan ráðgjafa sjer til meðundirskriptar. — Öðruvísi er eigi unnt að skilja orð hans. Til þess nú að eyða sem fæstum orðum að annari eins mótbáru og þessari, þá vil jeg benda höfundinum á þetta þrennt: *Fyrst* það, sem hann tekur sjálfur rjettilega fram á öðrum stað í þessari grein sinni, að lögbundinn (constitutionel) konungur *geti ekki* gjört allt sem hann vill, með öðrum orðum, hafi *ekki vald* til að gjöra allt, sem hann kynni

að vilja, *annað*, það að konungur á eptir beinum og skýlausum ákvæðum frumvarpsins að *vinna eið* að stjórnarskrá Íslands og *þriðja* það, að frv. hefur sömuleiðis bein og skýlaus ákvæði um það, að einungis hið íslenska ráðaneyti, það er að segja þeir eða sá ráðgjafi, sem er í landráðinu á Íslandi, getur ritað undir, hvort sem vera skal með landstjóranum í umboði konungs eða þá konungi sjálfum. — Með öðrum orðum, *skorti* slíka meðundirskript, er öll staðfesting laga og stjórnarathafna þeirra er undir verkahring hins íslenska landráðs liggja *ógild* og *ómöguleg*.

Að öðru leyti neyðist jeg til, í þessu sambandi, að ráða höf. Eimreiðargreinarinnar til þess að kynna sjer betur stjórnarskrána sjálfa, áður en hann leggur sig í að ræða um stjórnarskipun landsins — því slíkar kenningar sem þessi eru naumast irambærilegar. — En líkt og þetta er þó nær því hver einasta athugasemd, sem höf. kemur fram með við þenna »agnúa«, er hann svo kallar (bls. 38—40), gripin algerlega úr lausu lopti. — Þannig blandar hann saman staðfesting venjulegra laga vð staðfesting stjórnarskrárbreytinga, og telur það lanstjórafyrirkomulaginu til foráttu, að danska stjórnin hafi hið stjórnskipulega löggjafarvald í höndum sjer, eptir sem áður, þótt frumvarpið yrði að stjórnarskrá. En hann tekur ekki hið

minnsta till't til þess, að frv. sjálfst tekur einmitt skýrt fram, á hvern hátt breyta megi stjórnarskránni, sjá frv. 7. gr. sbr. 16. og 71. gr. Í þessum greinum er svo skýrt sem auðið er, ákveðið, að einnig hin íslenska sjerstaka *grundvallarlöggjöf* (breytingar á stjórnarskránni eða viðauki við hana) sje í höndum þeirrar íslensku stjórnar, er frv. fer fram á að stofna.

Það sem því höf. læst vera að stinga upp á til breytinga og endurbóta á fyrirkomulagi frv. svo sem t. a. m. takmörkun hinnar fyrnefndu konungsheimildar til stjórnarskrárbreytinga, skipun landsstjóra um tiltekinn árafjölda, eða með rjetti til eptirlauna til þess að gjöra hann óháðari o. s. frv. — er alltsaman ekkert nema fánýtt hjal, sem gjörsamlega fer fyrir ofan garða og neðan. —

Hinn þriðji „agnúi“, er höf. telur er sá, að fyrirkomulag endurskoðunarfrv. sje með öllu *ófáanlegt*, og vísar hann í því efni í hinar al-kunnu undirtektir í hinum konunglegu auglýsingum gegn undanfarandi lögum frá alþingi í þessa átt. Hann viðurkennir um leið, að menn hafi áður mætt þessari hans eigin mótbáru með þeim svörum, að neitanir Danastjórnar gætu ekki fyrirgirt von um árangur af stjórnarbaráttunni vegna þess, að rjetturinn væri svo skýlaust vor megin. *En höf. vill sjálfur ekki viðurkenna, að þessi skoðun sem Íslendingar hafa*

svo hiklaust og stöðugt haldið fram, sje rjett. Hann staðhæfir það (bls. 41 og víðar), að Ísland sje löglega innlimað í Danmörku með stöðulögum 1871.

Það er þessi skýra og glögga játning höfundarins um það, að hann sje sömu skoðunar, sem Danastjórn er, eða lætst vera um *rjettarstöðu Íslands gegn Danmörku*, sem öll meginatriðin í grein hans styðjast við, og sem gjöra það svo auðvelt, að deila við hinn heiðraða höfund, því þessar sömu kenningar, er hann nú flytur sem sínar eigin, hafa svo þrásækilega áður verið ræddar og hraktar með fullnægjandi rökum af ýmsum, er staðið hafa Íslendingamegin í stjórnarskipunardeilunni bæði á alþingi og utan þings.

Höf. staðhæfir, að stöðulögin 2. jan. 1871 sjeu gefin á lögfullan hátt, enda þótt þeim hafi verið neytt inn á Íslendinga á móti vilja þeirra og samþykki. Með þessum orðum staðhæfir hann þá um leið, að konungur (þ. e. hið danska ríkisráð) hafi, jafnvel eptir einveldisafsalið; og eptir að hinir dönsku þegnær höfðu hlotið stjórnskipulegt frelsi, haft rjett til þess, að skipa fyrir um pólitíska stöðu Íslands á hvern þann hátt, sem honum þóknaðist, án þess að Íslendingar hefðu nokkurt atkvæði um það. — Þessi kenning frá þjóðkjörnum íslenskum þingmanni mundi ekki hafa látið vel í eyrum Íslendinga um þær

mundir, er Jón Sigurðsson hjelt uppi vörn fyrir málstað þjóðar vorrar, en nú mun höf. þykjast geta hættulaust borið þessa yfirlýsingu á borð fyrir þá, sem þjóðrækin og frjálslyndur fulltrúi þeirra, og sjálfkjörinn meðalgöngumaður um stjórnarskrármálið við Danastjórn. —

En mundi höf. ekki skjátlást í því að álíta sjálfstæðistilfinning Íslendinga, og fyrri sannfæring þeirra um rjett sinn, svo algjörlega afmáða, að þetta og annað eins finnist góð og gild vara? Jeg hygg að hann muni reka sig á það og get jeg ekki neitað mjer um, að benda í þessu efni á það, að blaðið »Ísafold«, sem hefur verið Eimreiðarpólitíkinni fylgispökust til þessa, vill þó ekki verða höf. samferða svo langt yfir í herbúðir Danastjórnar, að neita því opinberlega, að vjer Íslendingar höfum nokkurn löglegan rjett til sjálfstjórnar, byggðan á hinum eldra sögulega grundvelli (sbr. grein í Ísafold með fyrirsögn: Eimreiðin síðasta 25. marz 1899). Brögð eru að, þegar börnin finna!

En að öðru leyti megum vjer allir, sem enn höldum fast við kröfur þær, sem byggðar eru á óskertum landsrjettindum Íslands í þessu máli vera höf. þakklátir fyrir það, hve ótvírætt hann kveður upp úr með þessa skoðun sína — því það teflir honum yfir í andstæðingaflokkinn — vinsar hann svo að segja burt úr fjelagsskap við sjálfstjórnarmennina íslensku. En hversu

mikill munur er ekki á því, að eiga við slíkan opinskáan mótstöðumann, heldur en við svo nefnda fylgismenn, sem bera annað í skauti sínu, en þeir vilja láta uppi?

Eins og allir vita, sem fylgst hafa með gangi endurskoðunarmálsins á alþingi, hefur því stöðugt og hiklaust verið haldið fram að stöðulögin væru að vísu bindandi fyrir Danastjórn, sem líka segir sig sjálfst, en að þau eigi að síður væru alls ekki *lögleg fullnádarárslit* hinnar eldri þrætu um *rjettarstöðu Íslands í Danaveldi*, einmitt fyrir sakir þess hvernig þau væru til orðin *án löglegrar hluttöku frá Íslands hálfu* og vil jeg í þessu efni vísa höf. meðal annars til alþingistiðindanna 1871.

Það segir sig því sjálfst, og er alveg samkvæmt þar að lútandi yfirlýsingu alþingis, að Íslendingar hljóta jafnframt að halda því óbifanlega fram, að þau fyrirmæli og grundvallarsetningar hinnar núgildanni stjórnarskrár, sem í sambandi og samræmi við stöðulögin ákveða skýlaust, að Ísland skuli hafa *löggjöf og stjórn út af fyrir sig* í tilteknum málum, sjeu orðin *fortakslaus rjettargrundvöllur* fyrir sambandi Íslands við Danaveldi, *það sem hann nær*. Því þetta er *einn hluti* hinnar eldri sögulegu landsrjettindakröfu, og má því líkja honum við *þann* hluta skuldar, sem samkomulag er orðið um milli skuldunauts og lánardrottins, þó ekkert fulln-

aðarsamkomulag sje komið á milli þeirra, um skuldina *alla*, eða viðskiptin yfir höfuð, heldur sje látið bíða þess, sem tíminn og rás viðburðanna leiðir til.

En nú vil jeg biðja höf. og um fram allt lesendur mína að gæta þess, og gleyma því ekki, að það er einmitt *þessi rjettar-grundvöllur og enginn annar, sem endussskoðunarkraftan byggist á.*

Hin svokölluðu »sjermál« eru sjálfstæður einkorðaður hluti af landsrjettindum Íslands, sem er *viðurkenndur en ekki í sjálfu sjer veittur* með stöðulögunum og stjórnarskránni, og vjer förum því fram á að fá í raun rjetti það sem oss hefur verið *heitið* af hinum öðrum samningsaðila, þar sem vjer krefjumst löggjafar og stjórnar út af fyrir oss í sjermálunum. Einni hársbreidd *meira* en þetta, getum vjer ekki að svo stöddu heimtað, án þess að fara út fyrir hinn *viðurkennda* rjettargrundvöll, og einni hársbreidd *minna* getum vjer heldur ekki farið fram á án þess að spila úr höndum oss aptur til Dana þeim sjálfstjórnarrjetti, sem þeir eru óápturkallanlega búnir að viðurkenna Íslandi til handa. —

— Hefur þess því jafnan verið gætt, að halda kröfunum innan þeirra takmarka, að þau riðu ekki í bága við grundvallarlög Dana fremur heldur en sjálf stöðulögin eða stjórnarskráin 1874 gjöra það, og enn fremur

er það einmitt *þessi sama* einskorðun endurskoðunarkröfunnar, eða einskorðun hennar á *þessum* rjettargrundvelli, sem ræða er um í ritgjörð minni í Andvara XVIII. árg. og sem höf. vísar svo opt til, og vona jeg að engum skynberandi manni *geti* í alvörulátið sjer detta í hug að draga það út úr orðum mínum, að jeg álíti, að Ísland sje innlimað í Danmerkurríki að lögum, enda þótt höf. vilji láta svo *sýnast* með því að slíta setningar úr rjettu sambandi úr ritgjörð minni, og færa þær til sönnunar því, sem *hann* heldur fram, og sem einmitt er *gagnstætt* því, sem jeg færði rök fyrir á hinum tilvitnuðu stöðum.

Því hefur einnig verið stöðugt haldið fram af hálfu Íslendinga, allt til þessa, að *grundvallarlög Dana gildi ekki fyrir Ísland* og á því byggði Jón Sigurðsson í sinni langvarandi og ötulu viðureign við íhaldssemi Danastjórnar gegn umbótum á stjórnarhögum vorum. En höf. Eimreiðarinnar varpar teningnum einnig í þessu atriði og gengur algerlega yfir til Dana með þeirri skýlausu viðurkenning, að Íslandi sje með stöðulögunum smeygt (löglega) undir verksvið »alríkislaganna« (bls. 45). Með *þessu* hefur höf. að öllu leyti játað undir kenning Dana-
stjórnar og um leið algjörlega gengið úr fylgi við málstað Íslands, sem stöðugt hefur verið haldið fram að undanfögnu af þingi og þjóð, þrátt fyrir hinn jafn óviturlega og banvæna

glundroða og ágreining, sem ýmsir og ýmsir hafa svona rjett út í bláinn verið að flagga með og sem höf. kallar „stefnur“, er hann með góðum og gildum rökum leggur áfellisdom á, gleymandi auðvitað sínum eigin glundroða, sem fer niður fyrir allar hellur!

Út frá þessari sinni meginskoðun um rjettargrundvöll þann, sem byggt verði á, hefur nú höf. gengið, þá er hann leitar að „agnúum“ á hinum alþekktu endurskoðunarlögum alþingis¹. og að því leyti, sem röksemdir hans beinlínis styðjast við þessa trúarjátning hans undir kenningar Danastjórnar, má auðvitað í sjálfu sjer

---

1) Þetta orð er rjettnefni um hina „endurskoðuðu stjórnarskrá“, því það frumvarp, sem lögformlega er samþykkt á alþingi heita „lög“, en ekki „frumvarp til laga“. En þótt jeg hingað til hafi ekki hirt um, að leggja áherslu á þetta atriði, þá er það nauðsynlegt nú, eptir þessa Eimreiðargrein, til þess, að almenningur því betur geti sjeð, hve óviðurkvæmilegt það er, að jafna hverri helst uppástungunefnu, sem annaðhvort aldrei hefur náð samþykki alþingis (miðlunin), eða þá verið felld þar (Valtýskan), eða jafnvel aldrei verið formlega borin fram á þingi (algjör aðskilnaður, frestandi neitunarvald, og milliþinganefnd), — saman við lög, sem samþykkt hafa verið á alþingi, og það hvað eptir annað, eptir ítrekaðar þjóðfulltrúakosningar, eins og átt hefur sjer stað um hina endurskoðuðu stjórnarskrá 1885—1886 og aptur 1893—1894. — Verður bæði þing og þjóð að gæta sóma síns og rjettar í þessu efni.

láta sjer nægja, að vísa honum á eldri rit og ræður um þetta efni — því naumast get jeg álitid það hættuspil, að hinn heiðraði höf., þó hann aldrei nema telji það hægðarleik, að dáleiða sjálfstæðar skoðanir og þjóðernistilfinning Íslendinga, muni geta áorkað því, með ekki skarpari ritmennsku og röksemdaleiðslu heldur en hann sýnir í þessari Eimreiðargrein, að teyma Íslendinga með sjer yfir á band Danastjórnar í sínu eigin allsherjar umvarðandi máli.

En þrátt fyrir það, þó Danastjórn og þar með höf. hefðu rjett að mæla í þessu efni, sem sje um gildi grundvallarlaganna dönsku fyrir Ísland, og Íslendingar að því leyti hefðu á röngu að standa, þá hefur höf. samt sem áður hraparlega skjátlast í þeim ályktunum, sem hann leiðir út af þessari sinni eigin trúarjátningu.

Endurskoðun stjórnarskrárinnar getur þó auðsjáanlega ekki *fremur* riðið í bága við grundvallarlög Dana, heldur en þau lög, sem höf. sjálfur jatar að eigi að vera grundvöllur sá, sem sjálfstjórnarkröfurnar byggjast á. Hafi það því verið, sem höf. þorir víst ekki að mótmæla, samrýmanlegt við „alríkislögin“, að hið danska löggjafarvald samþykkti stöðulögin, sem almenn lög, og konungur aptur stjórnarskrána án samþykkis ríkisdagsins danska, þá er með því einnig víst og gefið, að það er jafnsamrýmanlegt við þessi sömu grundvallarlög að *fullkomna* og

frámkvæma þau fyrirmæli og grundvallarsetningar, sem þessi dönsku sjerlög fela í sjer, eptir óbyggjandi lagabýðing og viðurkenndri allsherjar hugmynd (Begreb) um lögbundna konungsstjórn (constitutionel Forfatning) í öllum stjórnfrjálsum löndum, Og annað eða meira en það, er það ekki, sem endurskoðunin fer fram á innan takmarka *sjermála* Íslands, eins og þegar er sagt, en á hinn bóginn fer hún fram á, að það sje gjört út í æsar þannig, að hin sjerstaka heimastjórn Íslands, sje skipuð í fullu samræmi við anda og orð áðurnefndra ákvæða og grundvallarsetninga samkvæmt hinum almennu stjórnskipulegu hugmyndum. —

Það er því með öllu ónóg röksemd gegn því, að nokkur von sje um árangur af endurskoðunarlögum alþingis, að vísa í konungssvörin gegn þeim frá fyrri þingum, *þrátt fyrir það*, þó menn, eins og höf. vill, segi já og amen til þess, sem þar er gengið út frá um gildi dönsku grundvallarlaganna og um fullnaðarinnlimun Íslands í ríkið með stöðulögunum.

Til þess, að röksemd höf. í þssu efni gæti verið góð og fullnægjandi, yrði hann *einnig* að sýna og sanna, að endurskoðunin færi út yfir meginsetningar þessara laga og stjórnarskrárinna um sjálfstjórnarrjett landsins í sjermálum þess, en það hefur höf. ekki gjört, og eins og vonlegt var, átti ómögulegt með að gjöra. Í

grein sinni leggur hann aðaláhersluna á að sýna fram á það — eins og þegar er sagt — að landsrjettindin sjeu löglega burtfallin að þessu leyti með grundvallar- og stöðulögunum, þó rök hans fyrir því, sjeu sáraveik og lýsi þekkingarskort — enda að miklum mun ljettvægari en þau, er áður hafa heyrst frá Dana hálfu — en hann hefur ekki snúið sjer að hinu; sem hann þó auðsjáanlega hefði þurft að gjöra frá sínu sjónarmiði, sem sje að sanna, að endurskoðunarlög alþingis hefðu farið út fyrir þau takmörk, er sjálf „innlimunarlögin“ hans hafa með ákvæðum sínum og grundvallarsetningum sett pólítaskum sjálfstjórnarrjettindum Íslands gagnvart alríkinu. Þessi djúpsetti misskilningur höf. á gildi sinna eigin röksemda gjörflækir málsstað hans og gjörir hann óskiljanlegan og botnlausan, en þó skal jeg leitast við að sýna fram á það, í hverju villa hans einkum er fólgin í nokkrum helstu atriðum, sam hann tekur fram.

Höf. segir meðal annars (bls. 42—43) að eyður stjórnarskrárinnar verði að fyllast upp með þar að lútandi ákvæðum grundvallarlaganna (svo sem ákvæði um það, hver skuli vera konungur, um undirbúning laga og mikilsvarðandi stjórnarráðstafana undir staðfesting, um meðundirskript ráðgjafa með konungi, um almenna ráðgjafaábyrgð o. s. frv.) og af þessu vill höf. svo draga þá ályktun, að grundvallar-

lögin dönsku *hljóti að gilda, sem stjórnarskipunarlög fyrir Ísland í sjermaalum þess, samhliða stjórnarskránni.* —

Höf. áltur sjálfur, að þessi kenning hans sje mjög þýðingarmikil fyrir alla málsútlistun hans, og gefur jafnvel fullkomlega í skyn, að með henni standi óg falli það, hvort hann hafi rjett að mæla eða ekki um takmörkun á sjálfsstjórnarkröfu Ísland. Farast honum þannig orð um þetta:

»Af þessu má sjá, að ákvæði stjórnarskrárinnar ná ekki til allra atriða, er lúta að sjer
»málum vorum, heldur eru þau í sumum grein-
»um takmörkuð af ákvæðum alrikislaganna . .
» . . . . . Þess verða menn vel að gæta,
»þegar um kröfur vorar er að ræða, og þann
»rjetta grundvöll, er vjer byggjum þær á«.

Það er nú ekki neitt torvelt að sýna, hve hraparlega grunnt hinn heiðraði höf. ristir í þekking þess máls, sem hann ræðst í að rita um, þegar hann býður sig fram með aðra eins lokleysu og þetta er. — Hann hefur ekki einu sinni látið sjer detta í hug, að neitt annað gæti verið til, sem fylla mætti með »eyður stjórnarskrárinnar« heldur en samsvarandi ákvæði annara óskildra laga, sem gefin eru af öðru lög-gjafarvaldi, fyrir aðra þegna. Honum hefur ekki getað hugkvæmst, að *andi og grundvallarsetningar* sjálfrar stjórnarskrárinnar kretjast þess

fortakslaust, að þeim sje fullnægt í framkvæmdinni, hvað lagutilbúninginn o. s. frv. snertir, í öllum þeim atriðum, sem eðli og hugmynd lögbundinnar konungsstjórnar útheimtir, eins og hún kemur fram og er viðurkennd, engu fremur í grundvallarlögum Dana, en þeirra annara þjóða í heimsálfu vorri, sem lík stjórnskipunar-lög hafa öðlast, og eru dæmin og fyrirmyndirnar í því svo margar, að höf. væri ekki ofætlan að átta sig á fleirum þeirra, en grundvallarlögum Dana einum. — *Allt annað* mál er það, þó hinum heiðraða höf. geti ekki, ef til vill, skilist það, að grundvallarlögin dönskugátu verið og geta framvegis verið einkargóð og handhæg leiðbeining fyrir stjórnina í Danmörku í því, þar sem eyður eru í stjórnarskrá Íslands, hvernig hefði átt og eigi að útfylla þær gagnvart lögum frá alþingi m. m. til þess, að gjöra ekki lagabrot gegn því löggjafarvaldi, sem alþingi hefur öðlast í sjermálum Íslands með því grundvallarákvæði í 1. gr. stjórnarskrárinnar, að í þeim málum sje löggjafarvaldið hjá konungi og alþingi í sameiningu, því þetta ákvæði veitir að sínu leyti alþingi »í sjermálum« Íslands alveg jafngildan og alveg jafnsjálfstæðan stjórnskipulegan rjett út í æsar, eins og tilsvarandi ákvæði í grundvallarlögum Dana veitir ríkisþinginu danska á því rjettarsvæði, sem það nær yfir. — Og á þetta er einmitt bent í

Andvaragrein þeirri XVIII. árg., sem hinn heiðraði höf. vltnar svo opt til í Eimreiðargrein sinni, án þess hann hnekki því með nokkru því, er röksemd geti heitið.

Hið sanna mun vera það, að höf. þó ótrúlegt sje, hefur alveg gleymt því, að stjórnarskráin *gat ekki orðið löglega* til, nema því að eins að *rjettarsvæði það, sem hún skipaði fyrir um, væri áður óháð grundvallarlögum Dana*. Af þessu mun þá koma, að hann blandar svo hraparlega saman ákvæðum dönsku laganna og þeim reglum, er íslenska stjórnin fortakslaust er skyldug að fylgja við framkvæmd stjórnarskrárinnar. Og eins og höf. sjálfur virðist finna til, hrynur þá einnig öll rökfærsla hans til grunna með þessum vanskilningi, sem hann hefur haft fyrir undirstöðu. Hann veit ekki, eða skilur ekki, að þrætan um gildi grundvallarlag hjer á Íslandi hefur ætíð átt við það eitt, hvort þau giltu fyrir hin *almennu mál*, en ekki hvort þau giltu innan *sjermálasvæðisins*.

Þetta síðasta hefur fæstum dottið í hug að fara fram á; enda er vonlaust fyrir höf. eða aðra að finna nokkur, heyrileg rök fyrir því. En vel á minnst! Eimreiðarhöfundurinn þarf ekki að halda á sönnunum fyrir máli sínu. — Hann segir bara blátt áfram röksemdalaust: Grundvallarlögin gilda fyrir oss (í sjermálunum). Þess vegna á íslenski rággjafinn að sitja

í ríkisráðinu, þess vegna er ógjörlegt, að skipa innlenda landstjórn á Íslandi o. s. frv. En hann verður að virða jafn skynsömum mönnum og Íslendingar yfirleitt eru til vorkunar, að þeir hlífðarlaust heimtu meira en þetta — að þeir heimta gildar röksemdir fyrir því, að *Íslands* sje einnig, hvað sjermálin snertir, löglega lagt undir hina dönsku stjórnarskipun — enda þó höf. krefjist ekki neins í þá átt af sjálfum sjer. —

Jeg hef satt að segja ekki mikla von um, að það sje vinnandi verk, að láta hinum heiðraða höfundu skiljast til hlýtar, að hann hafi á röngu að standa um gildi grundvallarlaganna í sjermálum vorum, þrátt fyrir það, þó hann lýsi yfir því (bls. 44) að hann skuli »taka rökum með jafnaðargeði og láta sannfærast. En samt sem áður vil jeg þó í þessu skyni benda honum á fáeinar bersýnilegar hugsunarvillur í málsútlistun hans, sem jeg hef valið úr mörgum, og sem, ef til vill, kynnu að veikja trú hans sjálfs á hinum ofannefndu kenningum.

Hann segir t. a. m. (bls. 45) því til sönnunar, að stöðulögin að rjettu lagi gildi fyrir Ísland, að þau hafi verið gefin af hinum einvalda konungi einum (án ráðgjafa með ábyrgð) *fyrir Ísland*. Þar á móti hafi þessi sömu lög verið gefin *fyrir Dani*, með ríkisþingi og ráðaneyti, eins og grundvallarlögin skipa fyrir — en þetta er svo mikil fjarstæða, að það er hrein furða,

að sjá hana eða heyra frá menntuðum manni, og þarf í þessu efni ekki annað eða meira, en að vekja athygli skynberandi manna á því, að það er í sjálfu sjer blátt ófram *óhugsanlegt*, að konungurinn sje *í einu* bæði einvaldur og ekki einvaldur við *eina og sömu* undirskript undir hin *einu og sömu* lög!

Jafn ramskakt og furðulegt er það, sem höf. segir, að ríkisþingið hafi *með stöðulögunum* öðlast rjett, sem það ekki hafði áður, til þess að samþykkja lög fyrir Íslands hönd. — Hvernig í ósköpunum getur höf. farið að halda, að nokkurt löggjafarvald geti með sínum eigin samþykktum, aukið valdsvið sitt fram yfir það, sem það áður hafði? Jeg er orðinn nokkuð reyndur og æfður í því, að hlýða á kynlegar kenningar um þetta málefni, en jeg minnst þess ekki, að hafa nokkru sinni heyrt hennar líka, því síður aðra eins. — Höf. virðist ekki vita, að grundvallarlögin ákveða valdsvæði þingsins, og út yfir það valdsvæði *getur* þingið ekki löglega farið um eina hársbreidd, án nýrra grundvallarlaga. En til þess að enginn haldi, að jeg gjöri höf. getsakir í þessu efni, vil jeg taka orðrjett upp setningu hans, er að þessu lýtur. — Hann er að sýna fram á, að sjálf samþykkt danska þingsins á stöðulögunum sýni að visu ekki, að lögin sjeu *gild* fyrir oss, vegna þess að ríkisþingið hafi þá enn ekki fengið neinn

rjett til þess að samþykkja lög fyrir vora hönd, þann rjett öðlist það fyrst með þessum lögum. — En voru það ekki lög, „lög fyrir vora hönd“, að gefa sér sjálfum þennan rjett til löggjafar yfir oss? Jeg hef ekki eytt orðum að þessu, vegna þess, að jeg eiginlega álíti, að slíkt og því um líkt sje takandi til greina, heldur einungis til að sýna dæmi þess, hvernig höf. leyfir sjer að rökstyðja sína *háðönsku* kenning um það, að Ísland sje löglega innlimað í Danmörku, sem Jón Sigurðsson og svo margir aðrir góðir Íslendingar hafa barist á móti. —

Hið næsta, sem eptirtektavert er í agnúa-tramtali höf., er sú mótbára gegn endurskoðunarpólitíkinni, að stjórnarskráin hafi verið þegin *skilyrðislanst* af Íslendingum, og vísar hann í því efni í alþingistíðindin 1873, þar sem fram-sögumaður málsins felur það „valdi og ásjá konungs, hvort hann vilji taka til greina 4. liðinn í niðurlagsatriðunum (um að endurskoðuð stjórnarskrá verði lögð fyrir 4. alþingi), er hnýtt var við varauppástungu þingsins. Hefur höf. villst á því, að fyrirvarinn um endurskoðunina, er að *forminu til* settur fram á þann hátt, er þótti hæfa, þar sem þingið sneri sjer að konungi, en að *efninu til*, og lesinn á rjettan hátt, er skildagi þessi fyrir því, að vilja þingsins geti orðið fullnægt, svo ljós og ótvíráður, sem þörf var á, enda var *þetta skilyrði tekið til greina* í

stjórnarskránni 1874, svo fullnægjandi, sem framast var unnt, þar sem 61. grein hennar heimilar þinginu að breyta þessum bráðabyrgðarlögum, og skyldar stjórnina til þess, að leysa upp þingið, svo framarlega, sem slík breyting verði samþykkt af þinginu. — Það er líka einmitt *þetta* lagaákvæði, sem höf. fyrir hvern mun vill ginna alþingi til að nema *burt* úr stjórnarskránni, og sem hann segir, að komið sé inn í hana af vangá! bls. 68. En um *þessa* grein fórust Krieger gamla prófessor og ráðgjafa síðar, svo orð, að hún væri „gimsteinninn“ í sjerstjórnarskipun Íslendinga, og má vel láta Eimreiðarhöf. um það einan, að úrskurða, hvort sá, er undirritaði með konungi, hafi haft skynbragð á því, hvers virði þetta ákvæði var. En víst er um það, að það stendur nú í stjórnarskránni, sem bindandi, lögfullt ákvæði, og bjargfastur vitnisburður um lögleysuhjal Eimreiðarhöfundarins, bæði um það, hvernig skildagi þingsins 1873 hafi verið orðaður, og eins um það, hvernig þetta ákvæði er til komið, þar sem það þannig er víst og vafalaust, að konungur tók *factiskt* fullt tillit til skildagans, og er með því fallin þessi mótbára höf. ásamt hinum öðrum. — Þar sem hann enn fremur vísar í þessu efni í Konungsauglýsing 14. febr. 1874, er telur „hið-íslenska stjórnarskipunarverk alveg til lykta leitt“ með þessum lögum, þá hittir sú tilvísun auð-

vitað ekki síður höf. eigin uppástungur til breytinga, en aðrar, — en auk þess sýnir einmitt hin framannefnda stjórnarskrárgrein, að með þessari yfirlýsing var ekki og gat ekki verið meint neitt annað eða meira, heldur en það, að *hinn löggjafandi konungur sjálfur* álíti þessi grundvallarlög fullnægjandi fyrir landið, og er það ekki neitt óvenjulegt, að það fylgi með samþykktum slíkra laga, enda mjög langt frá því, að það ríði í nokkurn bága við *sjálf* Íslendinga til endurskoðunar, og það er það, sem hér er verið að ræða um, en ekki um það, hvað hin þáverandi stjórn áleit nægilegt að bjóða þeim af þjóðfrelsi eða sjálfstjórn. —

Jeg hef hjer dregið á meginatriðin í mótbarum höfundarins gegn endurskoðunarlögum alþingis og vonast jeg eptir, að þú, lesari góður! svo framarlega, sem þú ert meðalgreindur og íhugunarsamur maður, viðurkennir, að jeg hef sýnt fram á, að höf. hefur ekki með þessum kafla greinar sinnar sýnt annað en það, að hann álítur sjálfur, að söguleg landsrjettindi Íslands frá elstu tímum sjeu glötuð fyrir fullt og allt, að hann blandar saman almennum og sjermálum landsins, þar sem hann dregur út af kenning sinni um „innlimun“ lands vors, að því er *almennu* málin snertir, að *sjermálalög*gjöf vor sje háð grundvallarlögum Dana, og að hann þannig ekki þekkir muninn á „kon-

ungsríkinu Danmörk“ og „Danaveldi“, ekki mun á löggjöf ssmeiginlegu málanna (alþingi, ríkisþing og konungur) og þeirri löggjöf í dönskum málum, sem grundvallarlögin stofna. Ennfremur, *að* hann ekki getur fært nein rök fyrir „innlimunarkenningunni“, sem ekki eru gömul og marghrakin, eða þá að vísu fundin upp af honum sjálfum, en svo vanhugsuð og hjárænulega bogin, að þau eru ekki frambærileg (sbr. setningu hans um löggjafarheimildina yfir Íslands-málum, er ríkisþingið tók sér 1871 með samþykkt stöðulaganna, og sem það ekki hafði áður!) *að* hann hefur ekki heldur getað fundið neina gilda, nje nokkurs nýta ástæðu fyrir því, að endurskoðunarlög alþingis sjeu ófáanleg, *ef* þeim væri haldið *löglega* og *þinglega* fram af hálfu Íslendinga, nje heldur gegn því, að lög þessi sjeu fullkomlega samkvæm því, sem nauðsyn landsins útheimtir, því sem er æskilegt og því sem þjóðin sjálf vill og krefst, já, *að* hann hefur ekki einu sinni reynst fær um að hafa eptir þær mótbárur, sem áður kafa verið settar fram gegn lögum þessum með miklu meira afli og glöggari hugsun, enda þó þær óneitanlega hafi verið marghraktar á fullnægjandi hátt.

Það verður því ekki annað sjeð, en *að* höf. hafi *ástæðulaust* vikið frá þeirri skoðun og snúið bakinu við þeim málsstað, sem hann sjálfur játar að hann hafi áður fylgt, sökum þess að

hann hafi treyst röksemdum endurskoðunar-flokksins og að hann hefði þreytt betur, drengilegar og hyggilegar, ef hann hefði látið það ógjört, að fara að »smíða« sjer »nýja« sannfæring, sem honum er svo auðsjáánlega alveg ofvaxið að rjettlæta bæði fyrir sjálfum sjer og öðrum. —

Hinn næsti kaffi í ritgjörðinni er endurtekning á hinum margskráðu yfirburðum, er hin svokallaða »Valtýska« hafi fram yfir aðrar uppástungur til breytinga á stjórnarfarinu, sem komið hafa fram. Það er óþarfi að þræða þá framsetning höf. nákvæmlega, því allt það er áður kunnugt af margítrekuðum blaðagreinum og ræðum Valtýskumanna. Aðalatriðin eru þessi, að því er höf. heldur fram, að ráðgjafinn verði Íslendingur, að þannig fáiist samvinna milli stjórnar og þings, og ábyrgð ráðaneytisins á öllum stjórnarathöfnum og framkvæmdum ílög-gjafarstarfinu.

Mótstöðumenn hins svokallaða stjórnartilboðs hafa haldið því fram, að allir þessir kostir Valtýskunnar væru ímyndaðir, að eins til í orði kveðnu, en mundu í frnmkvæmdinni reynast allt annað, og þessir mótstöðumenn hafa fært gild rök fyrir þessu. — Þessi rök eru það, sem höf. hefur gjört tilraun til að hrekja í öðr-

um kafla greinar sinnar. Til þess að mæta öllu því, er hinn heiðraði höfundur fjölyrðir um »stefnu« sína í málinu, er því nægilegt að snúa sjer að athugasemdum hans undir þessari fyrir sögn er jeg áður hef nefnt, nefnl. *Mótbárur gegn Valtýskunni*.

Höf. byrjar með þeirri staðhæfingu, að allt alþingi 1897 hafi í rauninni fallist á stefnu sína, einungis með þeim eina meiningarmun, að meiri hlutanum hafi ekki líkað, að hinn íslenski ráðgjafi ætti, eptir sem áður, eptir fyrirkomu lagi höfundarins, að sitja í ríkisráðinu. Þetta er nú reyndar ekki svo lítill ágreiningur — því á þessu veltur sem sje einmitt *allt*. En höfundurinn vill ekki láta sjer það skiljast, og fyrir þá sök þykist hann geta tafið einnig alla þá meðhaldsmenn sína, sem í raun rjettri eru mótstöðumenn hans og með þeirri aðferð er nú að sönnu ekki svo ýkja erfitt að útvega máli sínu meiri hluta á pappírnum,

Að öðru leyti verð jeg að gjöra þá athugasemd við þessa kynjasögu höf. að gjörðabækur alþingis bera það með sjer, að frumvarp höf. var fellt með nafnakalli í neðri deild alþingis, þar sem það var borið upp í öndverðu, og það eptir að höf., uppástungumaðurinn sjálfur hafði tekið það aptur bæði í nefnd og á þingfundi til þess að forða því við svo bágun afdrifum, sem þó ekki tókst, og flaut það þá af

þingsköpunum, að ólöglegt var að taka það upp aptur á *sama þingi*, þó í efri deild þingsins væri. Þetta er nú dálítið einkennilegt sýnishorn af því, að höf. væmir ekki við að herma það og staðhæfa sem *sannleika*, sem *allir*, að minnsta kosti þingmenn að honum sjálfum meðtöldum, vita eins og af fingrunum á sjer, að er hreint og beint sannleikanum *gagnstætt*, og eptirlæt jeg nú öðrum að dæma um eða geta sjer til, hvaða reglu, samkvæmt þessu, höfundurinn *muni* fylgja, málstað sínum til stuðnings, í þeim efnum, sem hann þykist geta gjört ráð fyrir að öðrum sje ekki eins kunnugt um, eins og afdrif þessa frumvarps hans á alþingi 1897!

Mótbárur þær, sem höf. snýr sjer að, eru 6 að tölu, og er það að vísu rjett hermt, sem hann segir, að þær sjeu hinar helstu sem komið hafa fram gegn hinni svokölluðu stefnu hans, en að öðru leyti virðist honum ekki hafa tekist hetur, en öðrum hans sinnum á undan honum, - að hnekkja þeim eða hrekja, nema miður sje. —

Hin fyrsta mótbára, er höf. snýst að er *ríkisráðsseta ráðgjafans*. Eins og höf. segir, hefur því verið haldið fram, bæði í blöðunum og í þingræðum að »stjórnartilboðið«, sem höf. kallar svo, færi fram á, að ráðgjafi Íslands skyldi sitja í ríkisráðinu eins og að undanfögnu. En hann fullyrðir á alþingi að frv. hans gjöri enga breytingu í þessu efni, hreifi alls ekki við

þeirri spurning, enda þótt hann játi að vísu og geti ekki neitað því, að brjef ráðgjafans til landshöfðingja 29. maí 1897 telji það með beinum orðum sjálsagt og óhjákvæmilegt, að ráðgjafinn sitji þar. Þessi fullyrðing höf. um það, að alþingi mundi alls ekki »lögfesta« ráðgjafann í ríkisráðinu, með því að samþykkja tilögu, sem höf. vlll endilega láta heita stjórnartilboð og sem *byggð er á og gjörir ráð fyrir* því með beinum orðum þeirrar sömu stjórnar, að hann (s: ráðgjafi Íslands) eigi og hljóti að sitja í ríkisráðinu, er auðsjáanlega svo öfug og fjarstæð sem hugsast getur. Þvert á móti yrði að líta á þetta mál þannig: Samkvæmt almennum reglum um þyðing laga í sambandi við »Motiv« eða ástæður þeirra, hefði, það alls ekki getað komið til mála, ef alþingi hefði gleypt við agni höf. og samþykkt frumv. hans, sem hann nefnir stjórnartilboð, að Íslendingar svo á eptir hefðu getað komist upp með það, að halda því fram, að ríkisráðsseta ráðgjafa Íslands ætti sjer stað móti vilja þeirra, að þeim fornspurðum.

Þessi viðurkenning höfundarins er þess verð að henni sje svarað, ekki vegna þess, hve vel honum hafi tekist, að sýna fram á þessa lögheimild, eða rjettara sagt „lögskyldu“ til þess, að ræða og álykta um sjermálefni Íslands í ríkisráðinu, heldur fyrir þá sök, hve einkenni-

legt tímannna tákn það er, að hún skuli koma einmitt frá þessum höfund, sem vill verja svo mikilli fyrirhöfn til að troða rjettarbótum sínum upp á Íslendinga nauðuga, viljuga, af einskærri umhyggju fyrir þeirra pólitísku velferð, og svo vegna þess, að hún er spáný og *alveg öfug* við það, sem frumkvöðull Valtýskunnar hjelt svo *hardlega* fram á síðasta þingi, þó hún sje að vísu í fullkomnu samræmi við skoðun höf. um löglega innlimun Íslands í ríkið, einnig að því, er snertir sjermál þess, sem hann hefur öðlast eins og með einskonar opinberun, svo hann hefur alveg vikið burt af sinni fyrri samleið með þeim Íslendingum, er halda hinu gagnstæða fram. —

Sönnunin fyrir því, að sjermálaráðgjafi Íslands eigi nú að bera mál vor fyrir konung í ríkisráði Dana, er hjá höfundinn sú, að: grundvallarlög Dana gildi um sjermálin, þar sem ekki finnast ákvæði í stjórnarskránni, og nú finnst ekkert í stjórnarskránni um þetta atriði, ergo eigi ríkisráðsreglur grundvallarlaga Dana einnig að gilda um Íslandsráðaneytið. Þessi kenning höf. stendur og fellur algjörlega með því, hvort grundvallarlög Dana gildi fyrir *sérmál* Íslands, og hef jeg þegar áður drepit á það, hve illa höf. hefur tekist að skilja, hvað hann fer þar sjálfur með og hve fjarri hann er því, að geta með einu orði rjettlætt þá skoðun sína.

Til þess að gjöra þetta enn glöggara, eða, ef svo mætti segja, ljósara en ljóst, þá verða menn að gæta að því, að svo sjerstaklega stendur á hjer, þar sem ræðir um að skipa fyrir um pólitískt samband milli Dana og Íslendinga gagnvart factískt ólöglegu stjórnarástaudi, að forsendurnar um stöðu ráðgjafans hlytu að álítast viðurkenndar á bindandi hátt með samþykkt frumvarpsins sjálfs, þó ríkisráðssetan væri ekki nefnd á nafn í lagatextanum sjálfum. Því það sem Dani vantar til þess, að geta með nokkurskonar rjettarátyllu haldið hinu núverandi ástandi áfram, er ekki svo mjög *bein yfirlýsing*, eða samþykki *með berum orðum* frá Íslendinga hálfu, um að þeir sjeu samþykkir hinu umrædda stjórnarfyriřkomūlagi, heldur *getur* þeim nægt hver sú aðferð eða framkoma alþingis, sem má álítast *sönnun* fyrir því, að þeir láti sjer lynda, eða játist undir ástandið.

En spurningin um þetta atriði, hvort alþingi með frv. höf. mundi »lögfesta« ráðgjafann í stjórnarráði Dana eða ekki, er *nú orðin* í sjálfu sjer þýðingarlaus í framsetning höf. eða frá hans sjónarmiði, því hann segir það *nú* með berum orðum, að hann áleti ráðgjafann þar löglega kominn, með öðrum orðum, að hann hljóti samkvæmt grundvallarlögum Dana og á þeim byggðum lögum, einnig hvað sjer mál Íslands snertir, að sitja þar.

Það virðist svo sem höf. álíti sig hafa gjört einhverja fádæma uppgötvun, þar sem hann sje nú orðinn þessarar nýju þekkingar aðnjótandi um gildi dönsku grundvallarlaganna, og er það að vísu satt, að það er einsdæmi, að Ísland-ingur haldi því fram, einnig að því er snertir sjermálin, en á hinn bóginn er það margupp- tekin kenning Dana sjálfra, eins og höf. og all- ir aðrir vita svo vel, að Ísland hafi einungis þann rjett, sem Danastjórn vill veita þeim — að þeir hafi ekki neinn rjett *óháðan* þeim og byggðan á eldri stöðu landsins gagnvart Dan- mörku. En þó ótrúlegt megi virðast, er það meira að segja fáheyrt í sögu þessa máls, að því hafi verið haldið fram, jafnvel af hálfu Dana sjálfra með *skýrum orðum*, að fylla ætti eyður stjórnarskrárinnar með tilsvaramandi ákvæðum grundvallarlaganna. Þeir hafa venjulega látið sjer nægja almenn orðatiltæki um „eining rík- isins“, »grundvallarskipun þess« o. s. frv., sem einnig er mun hyggilegra í munni þeirra, sem hafa valdið og vilja misbeita því, og á þann hátt leita aðeins einhverrar afsökunar eða rjett- lætingar, til þess að beita því, heldur en að gefa sig út í ákveðnar yfirlýsingar um þýðing laga og rjettar, sem almenn skynsemi og rjett- lætistilfinning *hlýtur* að vera á móti. En höf. Eimreiðargreinarinnar kynokar sjer ekki við slíkum hlutum. Hann er djarfari heldur en Dana-

stjórn sjálf í því, að kveða upp dauðadóm yfir sjálfstæðum landsrjettindum vorum, og hann hefur einnig það fram yfir stjórnina, að hann hikar sjer ekki við, að bera þá kenning á borð fyrir þjóðina sem *meðhaldsmaður* hennar, sem hinir erlendu *andstæðingar* Íslands í stjórnarbaráttu þess, hliðra sjer hjá í lengstu lög, að kveða upp með, af því þeir vita mjög vel með sjálfum sjer, að þeir geta betur treyst á mátt sinn og megin, en á siðferðislegan og lagalegan rjett í þeirri þrætu.

Það yrði of langt mál, í þessari stuttu ritgjörð, að fara að endurtaka fyrir höf. sannanir Jóns Sigurðssonar og annara fyrir því, að grundvallarlögin giltu *ekki* fyrir Ísland, *ekki einusinni* að því er snertir sameiginlegu málin. Jeg sný mjer því ekki til hans í því efni, heldur til þeirra Íslendinga, sem jeg veit að eru svo mýrmargir, sem þekkja það, sem við báðir vitum um þetta mál.

En það er einkum kenning höf. um gildi grundvallarlaganna í *sjermálum landsins*, sem ástæða er til, að snúa sjer að, og þar er hægt að benda honum á alveg ótvíræð orð stöðulaganna og stjórnarskrárinnar, auk þess sem áður hefur verið svo marg sagt með góðum rökum á móti gildi hinna dönsku grunuvallarlaga, að því er snertir sameiginlegu málin.

Höf. tekur og sjálfur til álita þessi ákvæði

í hinum íslensku sjerstjórnarlögum, sem nú eru, og sem sýna svo berlega, sem orð nokkurra laga geta gjört, að *þetta* þrengra svæði íslenskra mála er að minnsta kosti og í öllu falli *óviðkomandi* grundvallarlögum Danmerkurrískis. —

Það ákvæði stjórnaðskrárinnar, sem hjer að lítur, og sem svo margsinnis hefur verið vísað til í þessu efni, er í 1. gr. hennar og hljóðar svo: Í öllum þeim málum, er Ísland varðar sjerstaklega samkvæmt 3. gr. stöðulaganna, hefur landið „löggjöf sína og stjórn út af fyrir sig“. — Það er ómaksins vert að athuga, hvernig höf. fer að þýða þessa grein því til sönnunar, að reglur grundvallarlaganna gildi í sjermaalunum, þrátt fyrir þessi beinu orð greinarinnar. Hann byrjar með því, að tilkynna, hvað hann skilji við hugmyndina um *konung*, sem löggjafar- og stjórnaraðila, og tjáir sig vera þeirrar skoðunar, að það þýði í þessu sambandi *konungur og ríkisráð*. — Hann hefur þó rjettilega viðurkennt, að setning laganna um „löggjöf og stjórn út af fyrir sig“ merki: »að *allir* liðir löggjafar- og umboðsvaldsins sjeu sjerstakir og aðskildir frá löggjafar- og umboðsvaldi Dana, að konunginum einum undanskildum« (bls. 36). Þegar ar þessar tvær setningar Eimreiðarhöfundarins eru rímaðar saman, kemur það út, að Ísland eigi að hafa „löggjöf og stjórn út af fyrir sig“, að undanskildum *konungi og ráðaneyti hans*.

Þannig kemst höf. að þeirri niðurstöðu, að hinn íslenski ráðgjafi sje ekki »í stjórn« Íslands, heldur sje hann ásamt konungi hafinn yfir og óháður þeim stjórnarskipunarlögum sjálfum, sem stofnað hafa embætti hans. — Þetta er óhjákvæmileg afleiðing af setningum hans og verður því ekki neitað, að höf. hefur verið óspar á því, að gjöra sig hlægilegan með þessari lagaþýðing sinni. Því eins og allir vita, er ráðgjafinn umfram allt og fyrst og fremst sá valdsaðili, sem stjórnarnafnið tengist við bæði í lög-gjafar og umboðsmálum. — En höf. hefur þurft á þessum hausavíxlum að halda til þess, að rjettlæta fyrir hönd Dana, að sjermaalunum er haldið í rikisráðinu og þegar um það er að ræða, lætur hann ekki allt fyrir brjósti brenna maður sá! Þannig vísar hann á þessum stað (bls. 58—59) *tvívegis sínu* máli til sönnunar í setningar nokkrar í ritgjörð minni í Andvara VXIII. árg., þar sem jeg hef sýnt fram á, hver afleiðing sje af því um hið æðsta stjórn-árfar vort, *ef* sjermaalin sjeu lögð undir rikisráðið. Af því dregur höf. sem sje, að jeg sje honum sammála um, hvað *löglegt* sje í því efni — og man jeg ekki eptir að hafa sjeð öllu lengra farið í óleyfilegum og »perfid« rithætti. — Það sem höf. segir um muninn á hinum íslenska og danska texta stjórnarskrárinnar í þessari tilvitnuðu grein, er á sömu bókina lært,

sem annað í þessu varnarriti hans fyrir aðferð og framkvæmdum Danastjórnar gegn Íslandi. Hann vill þar fylgja *danska* textanum, sem *ekki* gildir löglega, svo framarlega sem hann ekki er samþýðanlegur við hinn íslenska, sem hann þannig virðir að vettugi þvert ofaní *rjett íslenskrar* tungu, og þetta er borinn og barnfæddur Íslendingur, og hvað mundi nú *íslenski ráðgjafinn*, sem öll stjórnarbótin á að velta á, eptir kenningu höf., gjöra, væri hann af slíku tagi?! Eina af röksemdum höfundarins, sem sje þá, að konungurinn, sem æðsti valdsaðili, sje *sameiginlegur* fyrir alríkis- og sjermálasvæðið og sje þar af leiðandi *ekki* háður hinum íslensku stjórnskipunarlögum heldur þeim dönsku einnig, að því er sjermálin snertir — hana þykir köf. svo vænt um, að hann tvítekur hana (bls. 59 og 60) og er hún nú að vísu jafn fánýt á báðum stöðunum og jafn samvaxin hinum rótgróna misskilningi hans á öllu þessu máli, hversu opt sem hann stagast á henni. Höf. er að telja sjer sjálfum trú um, að það væri »Personalunion« milli Danmerkur og Íslands, ef konungsvaldið í sjerstjórn og sjerlöggjöf Íslands ákvarðaðist af stjórnarsrá þess, en ekki af grundvallarlögum Danmerkur, en fyrir þessa þrætu alla er sú kredda með öllu þýðingarlaus, því eptir því, sem höf. skilur aðrar pólitískar hugmyndir, mátti ganga að því vísu, án þess-

arar beinu yfirlýsingar hans, að hann vissi ekki hvað Personalunion er — en það er hið eina, sem dregið verður út úr klausunum um hinn sameiginlega konung, því um »sameiginlegan« konung verður einmitt aldrei talað, nema þegar valdsvið þau, sem undir konung heyra, eru *aðskilin*, en því hefur höf. neitað um sjermál Íslands, gagnvart þeim málum sem heyra undir verksvið grundvallarlaganna dönsku. Næst á eptir þessu snýr höf. sjer að því, að sýna fram á, að kröfum Íslands um sjálfstjórn í sjermálunum, »svo sem þeim ber« sje fullnægt þrátt fyrir ríkisráðssetu ráðgjafans, því það sje helber *misskilningur*, að meðferð málanna í ríkisráðinu sje á þann veg, sem Íslendingar hafi haldið hingað til. Fræðsla höf. til lesenda sinna í þessu efni, er nú raunar fólgin í því, að hann endurtekur það, sem hefur verið svo margt áður um *formið* fyrir hluttöku hinna einstöku ráðgjafa í ákvörðunum, eða ályktunum þeim, sem gjörðar eru í ráðinu. — Einnig skýrir hann frá því um leið, sem menn vissu vel áður, að hver einstakur beiti ekki *formlega* atkvæðisrjetti sínum að öllum jafnaði vegna þess auðvitað, að ágreiningur í ráðinu kemur eptir hlutarins eðli sjaldan fram, nema um þau málefni, sem snerta *stefun* þá, er ráðaneytið í heild sinni fylgir. — Einnig er það jafn kunnugt, að það er venja, að konungur leiti álits hinna einstöku

ráðgjafa, þegar ræða er um slík mál, er hann hyggur að deildar skoðanir sjeu um í ráðinu, en allt þetta sýnir og sannar ekkert annað, heldur en það, að *höf. fer með rangt mál*, þar sem hann heldur því fram, að áhugamál Íslands mundu verða útkljáð í ríkisráðinu, eða ættu eptir lögum og venju að útkljást þar, *án* íhlutunar af hálfu hinna annara ráðgjafa. — Þau mál yrðu fyrst og fremst einmitt svo að segja sköpuð til þess að valda ágreiningi, því það hlyti að verða föst og ákvæðin stefna hins danska ráðaneytis, eins og reynslan factiskt hefur sýnt, að halda taum Dana gegn Íslendingum, og þar mundi konungur að sjálfsögðu leita álits hinna annara ráðgjafa, samkvæmt því, sem hver constitutionel (þingbundinn) konungur mundi gjöra undir slíkum atvikum, og gjörði hann það ekki, er engin vafi á því, að hinir dönsku ráðgjafar mundu neyta rjettar síns til þess að gjalda atkvæði sitt *á móti* hagsmunum Íslands fremur og með sterkari hvöt, heldur en í nokkru öðru Princip-máli, sem fyrir þá gæti orðið lagt — af dönskum innanríkis málefnum. Þetta getum vjer með *fullri reynslu* fyrir augum álitid sem alveg vafalaust, því ekki getum vjer þó verið búnir að gleyma, meðal annars, atförum ríkisráðsins, þegar vjer um árið ætluðum að tryggja Íslendingum fiskiveiðar innan landhelgi við Ísland, — sem eptir skýrum og

ótvíræðum ákvæðum stöðulaganna 3. gr. er sjermaal Íslands, og því *ríkisráðinu dansken alveg óviðkomandi* eptir sömu grein, að vjer ekki nefnum stofnun lagaskóla eða háskóla, búsetu fastra kaupmanna o. s. frv. Því ekki erum vjer Íslendingar þó þau börn, að vjer ekki sjáum fyrir fram, að dönsku ráðgjafarnir mundu *ekki* verða óhlutsamari um áhuga og velfarðarmál Íslands, *eptir* að vjer hefðum sjálfir *löggit* atkvæði þeirra um sjermaal vor með ríkisráðssetu Íslandsráðgjafa, heldur en þeir hafa verið síðan stjórnarskráin 1874 kom út, þvert ofaní grundvallarákvæði hennar, stöðulaganna, og þá að sjálsögðu einnig grundvallarlaganna dönsku, sem ekki getur hugsast, að þau hafi *getað* gjört breytingu á frá sjónarmiði Dana sjálfra. Að treysta eða leggja hinn minnsta trúnað á orð höf. um þetta efni, er alveg samkynja því, að vjer ljetum hann telja oss trú um, að vjer sízt *mundum brenna* hendur vorar þó vjer héldum þeim aflátslaust yfir logandi báli. — Hver maður sjer líka, að allt það, sem höf. segir um *sjerstöðu* hins Íslenska ráðgjafa í ríkisráðinu, er blátt áfram ósatt, grip-ið úr lausu lopti. Hann hefur fyrst og fremst yfir höfuð enga hugmynd um það, og getur ekki haft, hvernig ráðið fer með Íslandsmál, fremur enn hver annar, og í öðru lagi grautar hann saman *rjettarstöðu* ráðgjafans og því sem

factiskt getur átt sér stað í því efni. — En jeg tek það *enn* *aptur* fram, að á lagasynjunum stjórnarinnar um undanfarið árábil gegn íslenskum lögum, er miðað hafa á móti íhaldssemi hennar *getum* vjer ekki annað, en *sjeð*, og sannfærst um til hlýtar, að *stefnan* í ríkisráðum hefur verið yfirleitt síðan 1875 sú, sem vjer bentum á: *gallhörd mótsþyrna* gegn öllum helstu áhuga- og velferðarmálum Íslands í sjermálum þess, svo að *því* *leyti* mundi ekki um neinn ágreining verða að ræða. En *færi* ráðgjafi Íslands að andæfa á móti *þeirri* stefnu í ríkisráðinu, mundu menn fljótt reka sig á það, að annað yrði uppi á teningnum.

Að öðru leyti mætti minna hinn heiðraða höf. á það, að einmitt sá Íslandsráðgjafi svo nefndur, sem situr nú að völdum, hefur tyrir síðasta alþingi lýst yfir því í opinberu erindi sínu, 29. maí 1897, að fara ætti um Íslandsmál í ríkisráðinu eptir *sömu reglum og samráði sem dönsk mál*. Og þennan sama ráðgjafa *þorir* svo höf. að bera fyrir því, að þetta sje ekki svo, heldur öðruvísi, *þvert ofaní* það, sem allir, er þekkja fyrstu grundvallaratriði ríkisrjettarins vita, að *hlýtur* að vera. Hvar getur sá höfundur, má jeg spyrja, látið staðar numið, sem flaggi þesskyns öfugmælum framan í lesendur sína, sem *vita*, að hann fer með rangt mál!

Það er þreytandi vinna, að elta hinn heiðr-

aða höf. gegnum allt hringsól hans, um hina eptirpreiðu setu Íslandsráðgjafa í ríkisráðinu. Á bls. (62) ætlar hann að fara að sanna, að hann sem meðlimur ríkisráðsins ofur vel geti staðið undir ákjæruvaldi alþingis (neðri deild) og orðið dæmdur af öðrum dómstól, en ríkisrjettinum í Danmörku (eptir ákjæru frá fólksþinginu eða konungi). Ef það væri nú unnt, að fara lengra út yfir takmörk þess, sem rjett er, já meira að segja hugsanlegt, en höf. hefur gengið í undanfarandi kenningum um ríkisráðssetuna, þá hefur honum sannarlega tekist það með gönuhlaupum þeim, sem hann gjörir sig beran að, viðvíkjandi þessu atriði, sem í sjálfu sér er hið þýðingarmesta í öllu þessu máli. — Höf. byggir í þessu tilliti á því, að hann — eins og vant er með alveg órökstuddri mjög drygindalegri fullyrðing, sem hann réttlætir að — eins með því handhæga orði „auðvitað“, — kastar því fram, að það sje rammskakkt, að ríkisráðlð sje *aldönsk* stofnun. En hvað skyldi hún þá *geta* verið *annað*? Hann hefði eins vel getað staðhæft, að hann sjálfur »auðvitað« hefði með þessu rýmt sjer úr flokki skynsamra sannleikselskandi og hugsandi manna. — Það vita þó allir aðrir, en máskje hann, að hin endurskoðuðu grundvallarlög Dana 28. júlí 1866. (sbr. hin upprunalegu 5. júní 1849), sem nú gilda, eru þó til orðin fyrir samþykkt Dana

einnra, eður lögmætra fulltrúa þeirra, og staðfesting hins þingbundna kónungs þeirra. — Það vita líka allir, að löggjafandi þing Dana, sem Danir einir skipuðu á lögfullan hátt, sem fulltrúar hinnar dönsku þjóðar, gáfu með áminnstum lögum, lög fyrir hana og enga aðra þjóð. Og hvað skyldi svo skorta á, að þessi grundvallarlög væru *aldönsk* lög? — En verði því þannig ekki neitað, að þau sjeu *aldönsk* yfir höfuð, þá verður því heldur ekki neitað, að hver einu og einasti kafli þeirra, er *aldanskur*, og með því nú að 15. og 16. gr. þessara laga ákveður um *skipun og verksvið ríkisráðsins*, sem hjer ræðir um — þær greinar og engar aðrar í neinum öðrum lögum, — þá byggi jeg óhræddur á því, að höf. muni ekki fá nokkurn mann, jafnvei með hálfu vitl, til fylgdar með sjer í því, að *neita* að *þetta* ríkisráð, sje eins víst *aldönsk* stofnun, eins og að hinn heiðraði höf. er skynsamur og sannleikselskandi maður, enda er jeg sannfærður um, að það yrði meiri hætta á því, að einhver yrði fremur til þess, að vefengja hið síðara, en hið fyrra, eptir að hann væri búinn að lesa og brjóta til mergjar þessa Eimreiðargrein hans.

Nei! Það sámir oss sannarlega best báðum, höf, og mér, að viðurkenna útúrdúralaust, að ríkisráð Dana sje *aldönsk* stofnun — stofnun sem fortakslaust hefur það verksvið *eingöngu*

að meðhöndla, ræða og gjöra tillögur gagnvart konungi um þau lög (Love), sem samþykkt eru af *rikisdeginum danska*, og þær *stjórnarathafnir* (Regeringsforanstaltninger), sem fela í sjer eða lúta að umboðsstjórninni samkvæmt þessum lögum. Með öðrum orðum, verksvið ríkisráðsins er *fortakslaust* einskorðað, hvað *löggjöf* snertir, við þau lög, og þau lög *eingöngu*, sem samþykkt eru af *rikisþinginu danska*, og þær *stjórnarathafnir allar* og *eingöngu*, sem svarar til þessa löggjafarsvæðið, eður yfir höfuð til umboðsvaldsins í Danmörku. Það er jafn mikil stjórnskipuleg óhæfa og brot gegn þessum grundvallarlögum Dana að bæta hjer nokkru við, og draga nokkuð undan af því, sem nú var sagt. Það er *of eða van*, sem engri átt getur náð, eptir grundvallarskipun sjálfs ríkisins.

En eins og nú verksvið ríkisráðsins danska er fortakslaust einskorðað á sagðan hátt, þannig er og verksvið (Competence) ríkisrjettarins jafn fortaks- og undantekningarlaust, einskorðað við þær ályktanir, *allar* og *eingöngu*, sem gjörðar eru í ríkisráðinu. *Ekkert* málefni eða ályktun sem eigi hefur verið gjörð í ríkisráðinu, getur heyrt undir dómsvald ríkisrjettarins, og á hinn bóginn heyrir *hver helst* ályktun, sem gjörð er í ríkisráðinu, *eingöngu* og fortakslaust undir valdsvið þessa rjettar. — Að ætla sjer að haggja

Þessum stjórnskipulegu skorðum með getgátum og lausu hjali, meðan grundvallarlög Dana, sem nú eru, standa óbreytt, er líkast því, að hinn heiðraði höfundur vildi færað það í fang, að víkja tunglinu út af braut sinni með dún-fjöður. Af þessu er það ljóst, sem einföld og sjálfsgöð hugsanaafleiðing, að það væri alveg marklaus og að eins villandi lagaákvörðun, þó hún stæði í lögum, sem ekki gætu breytt grundvallarlögum Dana, að Íslandsráðgjafi, ef hann sæti í ríkisráðinu, skyldi ákærður af alþingi, og dæmdur t. a. m. í hæsta rjetti, eða nokkrum öðrum dómstóli, en ríkisrjettinum danska einum. Eða heldur höt., að sjermálalöggjöf Íslands, geti breytt grundvallarlögum Dana?

Það, sem því, ef til vill, sýnir allra kezt og ljósast, hve öflugar hugmyndir höf. hefur um þetta atriði, er þó hin *undirstrikaða setning* hans bls. 63, að stjórnarskráin hafi gjört *undantekning* frá alríkislögunum, að því er snertir ákjæruvald gegn ráðgjafanum o. s. frv. — Sá, sem ekki veit betur en svo, að halda að einföld lög eða ákvæði annars löggjafarvalds, geti breytt grundvallarlögunum með undantekningum eða á annan hátt, ætti sannarlega ekki að ræða um þetta mál, síst í því skyni að fræða aðra, sem Eimreiðarhöf. lætur svo líklega um í byrjun greinar sinnar. Í sambandi við þetta mætti og

minna höfundinn á svar landshöfðingja Hilmars Finsens til fyrirspurnar á alþingi 1875, um það, hvort ráðgjafi Íslands, sem *líkur*, ætti að sitja í ríkisráði Dana, þar sem landshöfðinginn komst svo að orði: „Það er rjett hermt (c. af fyrirspyrjanda), að staða ráðgjafans fyrir Ísland, sje eigi ákveðin í endurskoðuðum grundvallarlögum Danmerkuríkis“, (þingtíð. bls. 376).

Læt jeg svo þetta nægja til svars því, er höf. segir um ríkisráðssetuna, bæði að því, er snertir *afleiðingar* þess fyrir sérmál Íslands, ef ráðgjafi þess sæti þar, og að því er snertir *rjett* stjórnarinnar til þess, að bera sérmálin þar upp. — Að eins vil jeg hnýta við það, sem nú er talið þeirri athugasemd, að enginn mun geta úr þessu villst á því, hvorki að höf geti tekið sér til „inntektar“ það, sem hann tilfærir úr Andvaragrein minni XVIII, bls. 56 — og þar sem ræðir um það, hvað *factiskt* á sjer, eins og nú er sýnt, *ólöglega* stað, og hvaða afleiðing það ólöglega stjórnarfar í sjermálum Íslands *hljóti* að hafa, sem sje, að í þeim sje beitt þeim reglum, sem grundvallarlögin dönsku hafa sett um hvers einstaks ráðgjafa í ákvörðunum ráðaneytisins í heild sinni, alveg eins og jeg segi enn þá, *nje heldur*, að nú sje komin *hefð* á þetta ólöglega stjórnarástand, eins og höf hlakkar svo mikið yfir bls. 65, að hann ræður Íslend-

ingum til að fara að halda 25 ára afmæli, eður löögaldurs afmæli hennar. —

Það sem höf. tilfærir úr alþingistið, 1869, snertir og að eins hin *sameiginlegu mál*, og var samþykkt, sem tilhliðrun í þeim gagnvart stjórnarfrumvarpinu, en þar sem ekki ræðir um þau hjer, heldur um *sjermálastjórnina* eingöngu, þá sjer hver heilvita maður, að þetta er sagt út í hött hjá höf. eins og annað, — enda sýnir svo berlega, að höf. er í vandræðunum að seilast *apstur fyrir sig*, og sjer svo ekki hvað hann á að grípa til, þar sem hann þó þykist hafa svo óyggjandi fótfestu á rjettargrundvelli *stöðulaganna*, sem ekki voru til 1869.

Um næstu mótbáru höf. get jeg verið fáorðari, því eins og ljóslega kom fram á alþingi síðast, er það einmitt spurningin um ríkisráðssetu ráðgjafans, og þýðing hennar fyrir sjálfstjórnarkröfu Íslands, sem allt veltur á.

Hin næsta mótbára gegn Valtýskunni, sem höf. vill kveða niður, er sú keiprjetta athugasemd, að með því, að samþykkja hana (þ: þá tillögu höf. að nema burt 61. gr. stjórnarskrárinnar) hefði alþingi voðalega „predjudicerað“ sig í stjórnarbaráttuni gegn Dönum — svo voðalega, að þeir upp frá því hefðu ekki getað með nokkru móti byggt sjálfstjórnarkröfur sínar á hinum eldra rjetti eða sjerstöðu landsins í ríkinu. Auk þessa lá og fyrir síðasta alþingi,

bein yfirlýsing stjórnarinnar um að þetta frumvarp, sem frumkvöðull Valtýskunnar bar fram og fylgdi svo kappsamlega á þinginu, yrði skoðað, ef það yrði samþykkt *óbreytt*, sem *fulln-
aðarúrslit* srjórnarskipunarþrætunnar, enda þótt reynt væri á ýmsan hátt og með ýmsum ráðum eptir á, að draga úr þessu, þegar það reyndist ekki láta vel í eyrum þingmanna. En með hinu fyrirhugaða afnámi ákvæðisins í 61. gr. stjórnarskrárinnar, þar sem er skýlaust fyrirskipað, að leysa skuli upp alþingi, ef það samþykki breytingar á stjórnarskránni, mátti það auðskiljanlega liggja í ljettu rúmi, hvað *sagt* var um horfurnar fyrir nýjar breytingar í framtíðinni. Því með afnámi þessarar greinar hefði stjórnin *factiskt* náð besta vopni úr höndum Íslendinga — þessu vopni, sem höf. segir að þreyti þjóðina svo mjög í endurskoðunarþrætunni, og sem hann þykist svo fyrirhyggjussamlega fyrir hvern mun vilja láta nema burtu fyrir hennar hönd! Þetta er góð „pólitík“ og lík öðrum þeim varningi, er höf. ber til torgs, að leggja það til, og beita til þess bæði kappi og kænsku, að þjóðin fleygi því frá sjer, því vopni gegn rangindum og yfirgangi dönsku stjórnarinnar, sem er alveg einhlytt til sigurs svo framarlega sem þjóðin ekki um skör fram þreytist í að beita því, með öðrum orðum, svo framarlega sem þjóðin hefur rænu á, að láta

það ekki riðga fyrir fótum sjer. — Og með því að höf. telur það einu ástæðuna til að afnema þetta ákvæði, að endurskoðunarbaráttan sje svo *þreytandi* fyrir þjóðina, þá ætti hún ekki að eiga neina lögheimilaða leið til þess, að gjöra tilraun til þess að öðlast sjálfstjórn, því á þann hátt yrði til hlýtar sjeð fyrir því, að hún ekki „þreytist“ á því, að sækjast eptir umbótum á stjórnarhögum sínum, enda hefur frumkvöðull Valtýskunnar höggið mjög svo nærri þessu með þeirri ráðlegging, að það skuli undir *geðþekkn*i dönsku stjórnarinnar komið, hvort *hún vilji* styðja Íslendinga í því að framfylgja sjálfstjórnarkröfum sínum með upplausn alþingis, því það kæmi aldrei fyrir, enda er það einmitt svona lagað ákvæði í grundvallarlögum Dana sjálfra, sem hefur gjört þeim það óvinnandi, að knýja fram breytingar á grundvallarlögum sínum, og það er einmitt þessi möskvi, sem Eimreiðarhöf. vill svona með lempni og lagi vill smeygja um hálsinn á þjóð sinni, sem hann vel veit, að liggur í dauðateygjunum undir ólöglegri og ónýtri stjórn, bara til þess, að þjóðin ekki »þreyti« sig á að komast undan farginu. Mikil er fyrirhyggjan og föðurlandsástin hjá þessum heiðraða Eimreiðarhöfund!

Þriðju mótbáruna gegn Valtýskunni telur höf, þá, að menn hafi þóttst óttast, að ráðgjafi inn mundi ekki koma til »samvinnu« við al-

þingi, og má það að sönnu vera öllum meinalaust, þó höf. sje játað, að þessi mótbára sje harla ljettvæg í sjálfu sjer, þar aðalatriðið er það, að *árangurinn* af hinni svokölluðu „samvinnu“ mundi verða allur annar en sá, er höf. heldur fram og vill telja mönnum trú um. — Vitaskuld mundu yfirlýsingar ráðgjafans *fyrir fram* um það, hvort lög eða samþykktir alþingis mundu ná staðfesting konungs, að sjálf-sögðu geta leitt til þess, að staðfestingarsynjanirnar, eins og höf. sýnir fram á, kæmu sjaldnar fyrir. Þetta gefur að vísu hverjum manni að skilja, því þar sem ekkert er farið fram á, er engu heldur að neita. En finnst nú höf. sjálf-um, alvarlega talað, ekki þessi trúðleikur hans vera fremur ófinlegur og of líkur hinni kenn-ingunni, um að leggja niður vopnin, af því öll vopn geti þreytt alla sem bera þau? Að mínu áliti er þessi löfgjörð höf. um „samvianuna“ við hinn ábyrgðarlausu ráðgjafa hið hlægilegasta af öllum fyrirslætti Valtýskunnar. Höf. segir sem svo: Ef fulltrúar Íslendinga á alþingi, vita *fyrirfram*, hvað stjórnin ekki vill, og ef þeir beiðast einkis sem stjórninni er um geð, þá verður þeim ekki neitað um neitt. — en með þessu væri einmitt kyrktar í fæðingunni allar framsóknartilaunir alþingis, og það er einmitt það, sam Valtýskan í sambandi við hið svo-

nefnda stjórnartilboð vill og miðar að, það getur engum heilvita manni dulist.

Hið íslenska þjóðerni hins væntanlega Valtýskuráðgjafa er hið fjórða atriðið, sem höf. telur vefengt af mótstöðumönnum sínum, hefur það og verið rækilega rökstutt af mag. Eiríki Magnússyni o. fl., að enginn minnsta trygging, nema síður sje, er fengin með Valtýskufrumv. fyrir því, að Íslendingur yrði látinn skipa það embætti, fremur en verkast vildi, En að öðru leyti má höf. gjarnan fyrir mjer halda, að þessi maður yrði Íslendingur, því það er svo þýðingarlaust fyrir þetta mál, að það gengur barnaskap næst, að nefna það sem stjórnarbót. Hin *lögákveðna* afstaða ráðgjafans til þings og þjóðar á eina hlið, og til Danastjórnar á hina, er *allt*, en hitt *ekkeri*, Erlendir menn hafa opt reynst fullt svo góðir málsstað Íslands, eins og hinir innlendu, og það þó danskir væru (t. d. Rosenörn, Balthasar Christensen, Krieger og margir aðrir) og í sambandi við þetta get jeg ekki neitað mjer um, að lýsa yfir því, að jeg fyrir mitt leyti vildi heldur fá jafnvel Kínverja, eða Blámann frá Afríku, heldur en höfund Eimreiðargreinarinnar fyrir ráðgjafa Íslands.

Hin fimmta mótbára er sú, að hið svo kallaða „tilboð“ fari fram á, að draga það litla pólitíska vald, er vjer nú höfum um eigin mál-efni vor, út úr landinu, sem menn hafa með

rjettu borið fram gegn Valtýskunni. Höfundurinn kemst í vörn sinni móti þessu andmæli, að þeirri niðurstöðu, sem jeg einnig er honum samdóma um, að þegar ræða er um, hvort stjórn landsins sje innlend eða útlend, þá sje það *fortakslaust skilyrði fyrir hinu fyrra*, að stjórnin sje háð *stjórnلögum hins islenska þjóðffelags* (sbr. Andvara XVIII. árg. bls. 135). En hvernig getur nokkur maður fundið snefil af hugsunarsambandi, höf. til stuðnings, og til varnar gegn ofangreindri mótbáru, þegar hann jafnframt þessu og um leið og hann einnig er að sanna að um fyrirkomulag hinnar æstu Íslands stjórnar í löggjafar- og mikilsvarðandi umhoðsmálum skuli farið eptir grundvallarlögunum dönsku, en *ekki* eptir grundvallarsetningum stjórnarskrár landsins og almennra stjórnskipulaga hugmynda — fullyrðir, að hann sem sjalfsagður meðlimur ríkisráðs Dana, og því eptir áður sögðu gagngjört háður Danastjórn — fullnægi þessari kröfu, að vera að eins *háður stjórnarlögum hins islenska þjóðffelags*. Í þessu fer hann svo greinilega í hring, sem unnt er að óska sjer, og með því fellur og allt annað, sem hann segir um hina væntanlegu hagsmuni af því, að íslenskur maður kæmi í ráðaneyti Dana, í staðinn fyrir þar lenda mann. Hann telur það sem víst og vafalaust, að þessi fyrirhugaði ráðgjafi bæri stjórnskipulega ábyrgð

fyrir alþingi á öllum gjörðum sínum, en jeg hef áður sýnt, að það er blátt áfram *óhugsanlegt*, að slík ábyrgð fyrir alþingi *geti* komið til mála gegn þeim ráðgjafa, sem ásæti í ríkisráði Dana, fyrir tillögur hans þar, hvað skýr og skorinorð fyrir mæli sem um það væru sett inn í sjerstjórnarskipunarlog Íslands, hvers þjóðernis, sem hann væri, og hversu íslenskan og innlendan, sem menn vildu hugsa sjer hann.

Á skýrslu höf. um munnlegar viðræður sínar við ráðgjafann og þær „upplýsingar“, sem hann tjáir sig hafa orðið aðnjótandi hjá honum, verður hann að virða njer til vorkunar, þó jeg leggi minni en engan trúnað á, því svo lítið dettur mjer ekki í hug, að gjöra úr hinum núverandi dómsmálaráðgjafa Dana, sem einnig er nefndur Íslandsráðgjafi, að hann í fullri alvöru og með heimild til að bera hann fyrir því, hafi sagt höf., að ríkisrjetturinn mundi vísa frá sjer ábyrgðarmálum gegn ríkisráðgjafa þeim, sem eptir kenning höf. á þar sæti og hefur því samkvæmt henni og ásamt öllum hinum dönsku ráðgjöfum, gjört ályktun eða tillögu um sjer mál Íslands í ríkisráðinu í heild sinni, *nema þá því aðeins* ráðgjöra mætti, að ríkisrjetturinn vildi láta svo til sín taka, að hann gæfi ríkisráði Dana langt nef fyrir það, að ráðið, eins og jeg het bæði nú og fyrr fært ómótmælanleg rök fyrir, hefði bæði á móti skýlausum ákvæðum stöðu-

laganna 1871 um sjermaal Íslands, samanborn-
um við hin endurskoðuðu grundvallarlög 1866,
og vitanlegum þar á byggðum sjerstjórnar-
stjórnarlögum Íslands, þanið ófyrirsynju og
ólöglega valdsvið sitt til sjeramála Íslands, eins
og það hefur einlægt gjört til þessa dags. En
viti menn! Hvernig í dauðanum getur maður
ætlað, að sami maðurinn, sem látið hefur út
frá sjer ganga ráðgjafabrjefið 29. maí 1897 til
landshöfðingja vors á Íslandi, og það í nafni
ríkisráðsins danska í heitd sinni sbr. auglýsingu
til alþingis 1897, hvernig *getur* hann segi jeg
verið þekktur fyrir, að láta *aðra eins kenningu*
um Incompetence (valdþurð) ríkisrjettarins danska,
og þá um leið (eo ipso) ríkisráðsins danska, í *sjermaal-*
um vorum, berast út um þvert og endilangt Ísland í
hinu hraðfara Eimreiðarmálgagni höf. Því í áminnstu
ráðgjafabrjefi (stjórnartíð. bls. 122), sem jeg bið
lesendur mína að bera saman við það, sem höf.
nú hefur eptir þessum ráðgjafa, stendur svo:

»Því er það, að úr því æðsta stjórn íslenskra
»málefna í Kaupmannahöfn, sú er um er rætt
»í lögunum 1871, samkvæmt þeim greinum í
»lögunum frá 1874, er landshöfðingi tilfærir,
»er falin á hendur íslenskum ráðgjafa, þá er
»staða hans að sjálfsögðu, að því leyti hin
»sama, sem annara ráðgjafa ríkisins, og Ís-
»land hefur eins fyrir því löggjöf og stjórn
»it af fyrir sig, svo sem því ber í hinum

»sjerstaklegu málefnum landsins, þótt stjórn-
 »arstörf þau, sem ráðgjafanum í þessum efn-
 »un er trúað fyrir, verði að framkvæmast
 »eptir sömu reglum og samráði, eins og stjórn-
 »arstörf hinna annara ráðgjafa konungs«.

Hjer ræðir nú ekki um það, að þessi kenn-
 ing ráðgjafans er í sjálfu sjer jafnröng og öf-
 ug, sem Valtýskan sem henni fylgir, og geng-
 ur því jafnt sem hún í áþreifanlegt berhögg við
 það, sem er satt og rjett, eptir grundvallarlög-
 um Dana sjálfra og sjerstjórnarlögum Íslands,
 en það sem jeg vil leiða athygli lesendanna að, er
 það, hvort það sje trúlegt, að ráðgjafi Íslands
 hafi veitt Eimreiðarhöf. þessa fræðslu privat,
 þvert ofan í sjálfan sig opinberlega og ríkisráð
 Dana, til sönnunar kenningum hans, og ef
 svo hefur verið í hverju skyni það hefur getað
 verið gjört öðru en því, að gjöra leik úr ein-
 feldni höf., og vanþekking. En hvort sem er,
 mun slíkur og þvílíkur frjettaburður, og milli-
 ganga milli hins svo nefnda Íslandsráðgjafa og
 Íslendinga naumast teyma þá yfir á band Dana-
 stjórnar, því auðvitað er í sjálfu sjer, ekkimeira
 mark takandi á orðum hans og útlistun í þessu
 efni, heldur en hvers annarslögfræðings—nema
 síður sje, þar eð taka verður tillit til þess, að
 ráðgjafanum er umhugað um, að Íslendingar
 trúi því og treysti, sem nýju neti, að allt þetta
 Fróðárundurs bakdramakk, með tilboðið, sem

alveg ástæðulaust og ranglega var og er nú enn hjá höf. kallað „stjórnartilboð“ 1897, hafi verið sprottið af einskærri umhyggju og vinarhug til þeirra, *án* þess að landsrjettindum og sjálfstjórnarframsókn þeirra geti verið nokkur hin minnsta hætta búin. Þá eru í *sjötta lagi* hinar *litlu umbætur* höfundarins. Um þær er allshendis óþarfi að fjölyrða. Þær eru allar í einu orði að segja fölgnað í því og engu öðru, að slá svörtu stryki yfir *mótmæli* Íslendinga gegn þeim ólögum, er Danskastjórn hefur beitt oss, að leiða hingað heim ábyrgðarlausan útsendara hennar, er geti fyrirfram bælt niður allar hreyfingar alþingis í þá átt, að losa um hinar útlendu tjóðurstaugar, að þurka burt úr stjórnarskránni það ákvæði, sem gjörir þjóðinni mögulegt, — nær sem hún hefur dáð og dug til þess — að sýna öfluglega fram á, hvers hún krefst um breytingu á stjórnarfari landsins, að opna allar hurðir fyrir því, að hinn litli vísir til eiginlegrar heimastjórnar, sem vér höfum fengið með landshöfðingjavaldinu verði dreginn að meiru eða minna leyti aptur til Hafnarskrifstofunnar o. s. frv., allt, allt í sömu áttina *apturábak* til hins verra, frá því sem nú er, burt frá þeirri leið, sem leitt getur til frelsis og þjóðþrifa fyrir Íslendinga.

Það er þetta, og ekkert annað, sem „*litlu umbæturnar*“ Eimreiðarhöfundarins stefna að, og

það er þessi stefna, sem jeg vona að almenn-
ingur gangi ekki eptir blindandi, þangað til það
er orðið um seinan, að ljúka upp augnum.

Af öllu því, sem að framan er sagt, hygg
jeg nú að það sje ljóst, að höf. hafi heldur
ekki tekist vel, að kveða niður hinar rökstuddu,
rjettlátu mótbárur. er dunið hafa yfir Valtýsk-
una hans úr öllum áttum, með svo eptirtektar-
verðri samkvæmni, sem að eins getur komið
fram, þegar málstaður er bersýnilega glöggur
og hafinn yfir efasemdir. Þessi „consensus
bonorum“, eða samræmi hinna bestu og vitr-
ustu manna landsins, hefur fallið eins og skelja-
dómur yfir stjórnartilboðspólitikina, af því *hinn*
ríður í beinan bága við þjóðernisrækt og rjett-
armeðvitund þeirra, sem geta horft á hana og
virt hana fyrir sjer, *án* hlutdrægni. Og þessi
ritgjörð Eimreiðarritstjórans, hefur betur en
nokkuð annað, sem jeg hef heyrt eða sjeð úr
þeirri átt, slegið því föstu, að *hin svokallaða*
Valtýska er beinlínis stofnuð og stýluð á móti
þjóðrjettindum Íslendinga.

Jeg get því verið innilega þakklátur höf.
fyrir þessa ritgjörð. Hann hefur í henni dreift
algjörlega þeim síðasta reyk af vafa, er leikið
gat á því, hvað hann mundi *meina* með tilboð-
inu sínu, því nú getur hver sjáandi maður sjeð,
að þar er *okki* að velja á milli „lítilla umbóta“
og þess ástands sem er, heldur á milli þess,

annaðhvort að viðurkenna, að Danir hafi einir án hluttöku frá Íslendingum löggjafaratkvæði um öll málefni vor, eða þá að halda því föstu, að vjer höfum sjerstök sjálfstæð rjettindi gegn Dönum til þess, að ákveða um eigin mál vor.

Íslendingar!

Jeg get ekki skilið alveg við þessa Eimreiðargrein, án þess að láta hugann hverfa til yðar, landa minna, sem hún er ætluð. Jeg vil óska þess, að þjer hugsíð um hana jafn rækilega, eins og jeg hefi gjört á þeim stutta tíma, síðan jeg sá hana. — Leiðið orð hennar, anda og blæ fyrir dómstól yðar meðfæddu skynsemi og óspillta íslenska hjarta. Rennið huganum til þess tíma, sem liðinn er, til allra þeirra ágætismanna, sem nú eru horfnir sjónum vorum undir græna torfu, en sem vjer bæði höfum heyrt og sjeð, að vörðu lífi sínu til þess, að greiða oss sem nú lifum, þá bröttu og erfiðu leið, sem liggur gegnum baráttuna til framfara og þjóðfrelsis. Látið hugann einnig hverta til framtíð.

arinnar, til yðar ungu og óbornu niðja, kynslóð eptir kynslóð, og setjið yður fyrir sjónir þá alvarlegu spurningu, hvort þeir ekki muni líta eptir því síðarmeir, hvað mörgum steinum og stórum vjer höfum velt úr leið þeirra til hagsældar og frelsis, þjóðmenningar og andlegs þroska, eður þá, hvort þeim muni geta dulist, ef vjer höfum látið þau björg velta aptur niður í götuna, sem búið var að riðja úr henni, áður en vjer komum til sögunnar, af því vjer þreyttumst og höfðum ekki dáð til, að nota það sem áunnið var, hvað þá heldur að starfa sleitulaust meðan dagur entist og láta ekkert gleppja oss, tvístra eður hræða frá því, að ryðja brautina, sem mest og best fyrir þá.

Íhugið seyðið, sem svo margar kynslóðir þjóðar vorrar, þar á meðal vjer, hafa sopið af því, er forfeður vorir á þrettánda og seytjándu öld glötuðu frelsi sínu, af fákænsku og ódrengskap, og krupu sjálfviljugir undir ok erlendrar stjórnar og kúgunar. — Munið í einu orði eptir dómstóli sögunnar, þeim dómi til vegs eður vansa, sem kveðinn mun verða upp yfir leiðum vorum, þegar straumur tímans hefur flutt oss úr tölu hinna lifandi. —

Minnist þess, að þessi tími er einkar vel fallinn til þess, að vekja oss af dvala og deyfð og hvetja oss til starfa og strits fyrir sigri og þjóðsæmd. Nítjándi öldin er þegar á enda, og ætti síst að auðga harmasögu lands vors með viðburðum líkum þeim, sem sagan hefur geymda frá hinni þrettándi og seytjándi öld.

Gætið þess, að í sumar komandi gefst yður enn á ný tækifæri til þess, að senda fulltrúa yðar á alþing með ótvíræðri áminning um það, að þeir skipi sjer sem bræður undir merki landsrjettinda Íslands til eflingar *heimastjórn*, en ekki ábyrgðarlausri stjórn *frá Kaupmannahöfn*; og að láta ekki vanhyggju, sundrung eða tvídrægni drepa niður samvinnuhug og bróðuranda.

Látum ekki sjást eður heyrast á oss merki þreytu eða þrekleysis. Lítum upp til aldanna föðurs, sem styrkir veikan mátt, til hans, sem heldur í máttarhönd sinni sigurdjásni sannleika og rjettlætis til handa hverri þjóð, sem þekkir markmið sitt og keppir að því fyrir alvöru og af öllu megni.

Höfum þá fyrir alvöru hugföst orð hins ógleymanlega þjóðskálds vors:

Veit þá engi, að eyjan hvíta,
á sjer enn vor, ef fólkið þorir,
guði að treysta, hlekki' að hrista,
hlýða rjettu, góðs að bíða;
fagur er dalur og fyllist skógi
og frjálssir menn, þegar aldir renna;
skáldið hnígur og margir í moldu
með honum búa, en þessu trúið!

Sökum hins afarnauma tíma, er höf. hafði til afgreiðslu þessa rits, biður hann lesendur sína velvirðingar á, þó nokkrar stafvillur hafi slæðst með, svo sem á 9. bls. 7. l. a. o. landráðinu fyrir: landsráðinu og á sömu bls. 12. l. a. o. landráðs fyrir: landsráðs, m. fl.

